

Tıbbi Terminoloji

Hatice KAYIŞ TOPALOĞLU¹

Giriş

Terim; bilim, sanat ve çeşitli meslek gruplarında kullanılan özel bir alana sahip ve asırların getirdiği birikimi kapsayan kelimelerdir. Terminoloji ise terimler ile ilgilenen bilim dalının adıdır (1). Bilim dallarında öğrenme ve öğretmenin başarısı, o dala ait özel terminolojinin bilinmesi ile doğru orantılıdır. Mesleki ve akademik hayatta yeni fikirlerin üretilebilmesinde ulusal dilin önemi oldukça büyüktür, bununla birlikte yaygınlaşması ve eleştirel boyut kazanarak olgunlaşabilmesi için ortak bir terminolojiye ihtiyaç vardır (2).

Aynı coğrafyaya ait kişilerin aynı dili konuşarak birbirleriyle daha iyi anlaşabildikleri gibi, aynı mesleğe sahip grupların da ortak terminolojiye göre anlaşmaya çalışmaları beklenen bir gerçektir. Bilimsel alanlarda kullanılan kelime olan tıbbi terimler; yüzyıllar boyunca hastalıkların tedavisi ve sağlığın korunması noktasında, genel bir dil kullanımına olan ihtiyacın doğal sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ticaret, savaşlar, göçler ve sosyo-kültürel faaliyetler ile etkileşen kavimler tıbbi konulardaki ortak terimlerde buluşmuşlardır (3). Bu terimlerin tıbbi terminoloji çatısı altında sistematize edilerek uluslararası boyutta geçerlilik kazanması, eğitim ve öğretim sürecinde de kolaylıklara

yol açarak bilim dünyasındaki memnuniyeti artırmaktadır (4).

1. Tıbbi Terminolojinin Doğuşu

Terminoloji terimi ilk kez Grekçe'deki "terminologia" kelimesinden doğmuştur. Latince karşılığı ise "nomenklatür" olarak bilinmektedir (5). İlk tıbbi terminolojinin eski Mısır dillerine ait olduğu, sonrasında ise Grekçe'ye yerini bıraktığı görülmektedir. Roma İmparatorluğu'nun etkisi ile Latince'ye evrildiği kabul edilmektedir. Asırlar boyunca Latince'nin batıda konuşuluyor ve anlaşılıyor olması, bu dilleri bilim alanlarının ortak iletişim aracı haline getirmiştir. Özellikle Latince'nin, konuşulma niteliği kalmamış olsa da tıbbi terminolojideki varlığı günümüze kadar devam etmiştir. Latince'nin bilim dili olarak varlığını sürdürebilmesinde, yaşayan bir dil olmaması nedeniyle ülkeler arası siyasi hareketlilikten etkilenmeyeceği de diğer bir gerekçe olarak düşünülebilir. Her geçen gün ilerleyen tıbbi gelişmeler sonrası ortaya çıkan yeni terimler, Latince köken ve gramer yapısı üzerine oturtularak günümüz tıbbi terminolojisinde yerini almıştır (2,6).

Tıbbi terminolojinin şekillenmesinde hekimlik yaparak o döneme damga vuran bilim ve felsefe

¹ Asistan Doktor, Aile Hekimliği Ana Bilim Dalı, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, haticekayistopaloglu@erciyes.edu.tr

retro- (periton): (periton) arkası, peri- (vasküler): (damar) çevresi, sub- (kosta): (kaburganın) altı, adeno- (karsinom): bezle ilgili (kanser).

Son ek: Kökün arkasına ilave olan eklerdir. Tek başlarına kullanımları olmamakla birlikte köke anlam katmak üzere kullanılırlar. Örneğin; (tonsil) -itis: (bademcik) iltihaplanması, (kole) -lithiasis: (safrada) taş bulunması, (kolon) -oskopi: (kalın bağırsak) cihazla görüntüleme, (tiroid) -ectomy: (tiroid bezini) çıkarmak.

4. Tıbbi Terimlerde Özel Adlandırmalar

Akronim: Günümüzde bazı adlandırmalar birden çok terimle ifade edildikleri için, yazım açısından kısaltmak ve daha kolay telaffuz edilmesini sağlamak amacıyla birkaç harfle birleştirilir (16). Örneğin; BOS: Beyin Omurilik Sıvısı, MR: Manyetik Rezonans; KOAH: Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı, TİT: Tam İdrar Tetkiki.

Eponim: Bir kişi ve bir yer ile anılan hastalık, bulgu, sendrom veya alet isimleridir (17). Örneğin; Parkinson Hastalığı, Framingham Skorlaması, Down Sendromu, Ewing sarkomu.

Sonuç

Asırlar boyunca gelişerek ilerleyen tıbbi terminoloji; bilginin olgunlaşması ve evrensel nitelik kazanabilmesi, doğru ve hızlı iletişimin sağlanabilmesi, en etkin tedavinin tespiti ve uygulanabilmesi için ortak bir bilim dili kurulmasını sağlar. Bu terminolojinin bütün uluslarca kabulü ve geliştirilmesi, tıp alanında uğraşanlar için hep var olacaktır. Sadece hekimler değil, tüm sağlık çalışanları bu bilimin daha ileriye taşınmasındaki emek ve görev alanı içerisinde oldukları.

Anahtar Kelimeler: Latince, Nomina, Tıbbi terminoloji

Kaynaklar

1. Parlatır İ, Gözaydın N, Zülfiyar H, Aksu T, Türkmen S, Yılmaz Y. Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi; 1998.
2. Cankur N. Tıp Eğitiminde Dil: I Önemi, Gelişmesi ve Geleceği. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi.2002;28(1):29-32.
3. Yakıncı C, Akın K, Almış H. "Tıp Terim Biliminde bildiklerimizden bilmediklerimize ulaşma", Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2013; 56: 97-100.
4. Çizmeci O, Dinççağ A, Değerli Ü. «Olumlu Bir Öğretim Ortamı Yaratmak» ANKEM Derg. (1999) 13, (No.3): 266-270.
5. Kabağaç S, Alover E. Latince Türkçe Sözlük. İstanbul: Sosyal Yayınlar; 1995.
6. Kavaklı A, Ögetürk M, Kuş İ, Pekmez H, Türkoğlu A, Sarsılmaz M. Tıp Öğrencisi Bakış Açısıyla Latince Terminoloji. Tıp Eğitimi Dünyası, 2003;10(10).
7. Saylam C. Medikal Terminoloji. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi; 1999.
8. Dorland WAN. Dorland's Illustrated Medical Dictionary. 29th Edition. Philadelphia: Harcourt I.E. WB Saunders; 2000.
9. Cankur N. Tıp Eğitiminde Dil: II Eğitim Dilinde Türkçe'nin Yeri ve Geleceği. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 2002; 28(1): 35-33.
10. Hatiboğlu MT, Turgut HB. Anatomi Terimleri Söyleyiş ve Yazım Kılavuzu. Ankara: SBAD Yayınları; 1996.
11. Whitmore I. Anatomical terminology in modern medical education. XVIth International Symposium on Morphological Sciences Abstracts Book; Sun City, South Africa; 2001. 38.
12. Whitmore I. Terminologia Anatomica-International Anatomical Terminology, Thieme, Stuttgart: Federative Committee on Anatomical Terminologia; 1998.
13. Terzi C. Toplum Sağlığına Bir Köprü Tıp Eğitimi. İstanbul: İletişim Yayınları; 2001.
14. Erten A. Tıp Terminolojisi ve Tıp Metinleri Çevirisi. Güncellenmiş ve gözden geçirilmiş 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2016.
15. Günay Köprülü S. Medical Terminology and Translation of Patient Information Leaflets. Avrasya Terim Dergisi. 2017; 5(1): 18-11.
16. Schattner A. Being better clinicians: an acronym to excellence. QJM. 2013 Apr;106(4):385-8.
17. Goedert M, Compston A. Parkinson's disease - the story of an eponym. Nat Rev Neurol. 2018 Jan;14(1):57-62.